

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЦЕНТР ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я МОЗ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ НАУК ВИЩОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ
БАТУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ШОТА РУСТАВЕЛІ (ГРУЗІЯ)
РИЗЬКИЙ ПІВНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ЛАТВІЯ)
БАЛТІЙСЬКА МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЯ (ЛАТВІЯ)
WORLD ASSOCIATION FOR POSITIVE AND TRANSCULTURAL PSYCHOTHERAPY
(НІМЕЧЧИНА)
DARE INNOVATIONS (УГОРЩИНА)
КАГУЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОГДАНА ПЕТРИЧЕЙКА
ХАШДЕУ (МОЛДОВА)
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О.О. БОГОМОЛЬЦЯ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ОСТРОГРАДСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ Г. С. КОСТЮКА НАПН УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА
ЦЕНТР УКРАЇНСЬКО-ЄВРОПЕЙСЬКОГО НАУКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

III МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

«СУЧАСНІ НАПРЯМИ ЗМІН В УПРАВЛІННІ ОХОРОНОЮ ЗДОРОВ'Я: МОДЕРНІЗАЦІЯ, ЯКІСТЬ, ПСИХОЛОГІЯ ТА КОМУНІКАЦІЯ»

*28 травня 2026 року
м. Одеса, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Шнайдер Станіслав Аркадійович – в.о. ректора Одеського національного медичного університету, доктор медичних наук, професор, член-кореспондент НАМН України, заслужений діяч науки і техніки України;
Запорожан Валерій Миколайович – голова Вченої Ради Одеського національного медичного університету, доктор медичних наук, професор, академік НАМН України;
Орабіна Тетяна Миколаївна – заступник генерального директора Центру громадського здоров'я МОЗ України, асистент кафедри менеджменту охорони здоров'я Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, PhD;
Марічерета Валерія Геннадіївна – перший проректор Одеського національного медичного університету, голова групи експертів МОЗ за напрямом «Акушерство та гінекологія» – експерт-консультант Міністра охорони здоров'я України, доктор медичних наук, професор, академік НАМН вищої освіти України;
Дідманідзе Ібраїм – керівник Центру мов та інформаційних технологій факультету освіти Батумського державного університету імені Шота Руставелі (Грузія);
Дьяков Роман – президент правління Ризького північного університету, доктор технічних наук, професор, академік (Латвія);
Волков Владислав – ректор Балтійської міжнародної академії, доктор суспільних наук, доцент (Латвія);
Марошвельді Дора – засновниця та генеральна директорка DARE Innovations;
Врабіс Сільвія – кафедра історії та теорії освіти факультету гуманітарних та педагогічних наук Державного університету «Богдан Петричейку Хашідеу», доктор психологічних наук (Молдова);
Бориц Вікторія Ігорівна – професор кафедри менеджменту охорони здоров'я та психології Одеського національного медичного університету, доктор економічних наук, професор;
Наконечний Олександр Григорович – президент Академії наук вищої школи України, доктор фізико-математичних наук, професор, академік Національної академії наук України;
Труніна Ірина Михайлівна – завідувач кафедри менеджменту і маркетингу Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, доктор економічних наук, професор;
Векшовець Тетяна Андріївна – професор кафедри менеджменту охорони здоров'я Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, директор ННЦ «Бізнес-школа НМУ імені О.О. Богомольця», доктор медичних наук, професор;
Рудінська Олена Володимирівна – завідувач кафедри менеджменту охорони здоров'я та психології Одеського національного медичного університету, кандидат економічних наук, доцент;
Храпкіна Валентина Валентинівна – професор кафедри менеджменту, маркетингу та підприємництва Національного університету «Києво-Могилянська академія», доктор економічних наук, професор;
Бабієнко Володимир Володимирович – завідувач кафедри гігієни, медичної екології та громадського здоров'я Одеського національного медичного університету, доктор медичних наук, професор;
Опря Євген Васильович – завідувач кафедри психіатрії, наркології, медичної психології та психотерапії Одеського національного медичного університету, доктор медичних наук, професор;
Литвиненко Ольга Дмитрівна – професор кафедри менеджменту охорони здоров'я та психології Одеського національного медичного університету, доктор психологічних наук, професор;
Сердюк Людмила Захарівна – головний науковий співробітник лабораторії психології особистості імені П.Р. Чамати Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, доктор психологічних наук, професор;
Халік Олена Олександрівна – завідувач кафедри психології Університету Короля Данила, кандидат психологічних наук, доцент;
Кусик Наталія Львівна – начальник навчально-методичного відділу, доцент кафедри менеджменту охорони здоров'я та психології Одеського національного медичного університету, кандидат економічних наук, доцент.

С 91 **Сучасні напрями змін в управлінні охороною здоров'я: модернізація, якість, психологія та комунікація:** Міжнародна наукова конференція. За заг. ред. проф. В. Г. Марічерета, 28 травня 2026 року, м. Одеса. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2026. 452 с.
ISBN 978-966-397-640-2

До збірника матеріалів конференції увійшли тези доповідей, які стали предметом обговорення учасників Міжнародної наукової конференції «Сучасні напрями змін в управлінні охороною здоров'я: модернізація, якість, комунікація» у м. Одесі 31 травня 2024 року у Одеському національному медичному університеті.

Збірник зібраний науковими фахівцями Одеського національного медичного університету і розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти.

УДК 351.77-048.35(062.552)

© Одеський національний медичний університет, 2026
ISBN 978-966-397-640-2
© Українсько-польське наукове видавництво
«Liha-Pres», 2026

Короткострокова психологічна допомога в медичних закладах: ефективність та організаційні аспекти впровадження	
Кантарьова Наталія Василівна	330
Психологічні особливості механізмів розвитку самоприйняття в осіб із підвищеною тривожністю	
Коваленко Лана Леонідівна.....	334
Психологічні механізми формування стресостійкості у дорослих на прифронтових територіях України	
Ковальова Марія Володимирівна, Клігман Ганна Миколаївна	338
Парадоксальна роль емпатії у структурі резильєнтності практикуючих психологів під час війни	
Ковальова Марія Володимирівна, Лесочко Ганна Володимирівна	342
Психологічні чинники розвитку емоційного інтелекту у молоді	
Ковальова Марія Володимирівна, Литовченко Ірина Сергіївна.....	346
Психологічні особливості саморегуляції фахівців допомагаючих професій в умовах хронічного стресу	
Ковальова Марія Володимирівна, Мангул Оксана Сергіївна.....	349
Емоційний інтелект як основа формування соціального статусу підлітків	
Левченко Аліна Юрївна	353
Психологічні механізми допомоги клієнтам із психосоматичними розладами	
Литвиненко Ольга Дмитрівна, Лстуча Наталія Володимирівна.....	359
Психологічні особливості переживання самотності жінками середнього віку в умовах воєнного стану	
Литвиненко Ольга Дмитрівна, Старцева Анна Василівна.....	361
Теоретичні аспекти зв'язку стилів прив'язаності та задоволеності романтичними стосунками у дорослих людей	
Литвиненко Ольга Дмитрівна, Широкова Марія Сергіївна.....	364
Психологічні механізми цифрового виснаження у дорослих користувачів соціальних мереж	
Мусаєва Вікторія Павлівна	367
Особливості перебігу панічних атак у цивільного населення в умовах воєнного стану та їх психокорекція	
Пєнова Інга Костянтинівна	371
Вплив стилів виховання на формування самооцінки підлітків	
Питлюк-Смеречинська Олександра Дмитрівна, Запхуляк Олег Зіновійович, Іванова Наталія Миколаївна.....	375

4. Кокун О. М. Життестійкість і резильєнтність людини в сучасному світі: теорія, дослідження, практика : монографія. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2025. 214 с.

5. Кузікова С., Зливков В., Лукомська С., Щербак Т., Котух О. Психологічний супровід особистості в умовах війни: навчальний посібник. Київ–Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2024. 260 с.

6. Бялонович С. В. Підходи до вивчення стрес-чинників, що діють на психічне здоров'я людини під час війни. Актуальні проблеми охорони психічного здоров'я українського народу у воєнний і повоєнний час: Матеріали методологічного семінару НАПН України 16 листопада 2023 року: 36. матеріалів / За ред. В. Г. Панка. Київ: Педагогічна думка, 2023. С. 9–13.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-640-2-93>

ПАРАДОКСАЛЬНА РОЛЬ ЕМПАТІЇ У СТРУКТУРІ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ПРАКТИКУЮЧИХ ПСИХОЛОГІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Ковальова Марія Володимирівна

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри менеджменту охорони здоров'я та психології

Одеський національний медичний університет

м. Одеса, Україна

Леочко Ганна Володимирівна

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

Одеський національний медичний університет

м. Одеса, Україна

Повномасштабна війна в Україні поставила перед фаховою спільнотою психологів питання, яке донедавна мало здебільшого теоретичне звучання, питання професійного виживання. Психолог, який працює в умовах тривалого воєнного стресу, опиняється у специфічній позиції: він є одночасно фахівцем, що надає допомогу, і цивільною особою, яка переживає ту саму катастрофу, що й її клієнти. Такі обставини роблять дослідження резильєнтності психологів не академічною абстракцією, а нагальною прикладною потребою. В межах загальної проблематики резильєнтності існує вужчий вузол, який, заслуговує на окреме теоретичне опрацювання, парадоксальної ролі емпатії.

Метою дослідження є теоретичне та практичне обґрунтування парадоксальної ролі емпатії як феномену, за якого та сама професійно значуща якість психолога виступає водночас ресурсом і чинником вразливості його професійної резильєнтності, а також окреслення напрямів урахування цього парадоксу у системах фахової підтримки.

У сучасній психології резильєнтність рідше тлумачать як сталу рису та частіше як динамічний процес адаптації, що розгортається за наявності значних несприятливих обставин. А. Мастен у класичній праці запропонувала розглядати резильєнтність як «звичайну магію» наслідок дії нормативних адаптаційних систем людини, а не виняткового обдарування [3]. Дж. Бонанно концептуально відокремив резильєнтність від відновлення, показавши, що стабільне функціонування після потенційно травматичних подій є поширеною, ніж рідкісною траєкторією [1]. Ресурсно орієнтована модель С. Гобфолла доповнює цю картину: адаптація стає неефективною тоді, коли швидкість вичерпання ресурсів перевищує швидкість їх поповнення [2]. Саме в межах ресурсної логіки парадокс емпатії набуває чіткого окреслення.

Формулюючи сутність парадоксальної ролі, емпатія це здатність до співпереживання емоційного налаштування на стан іншого, тонкого розуміння його досвіду є професійним інструментом психолога, без якого терапевтичний контакт неможливий. Емпатична відкритість є каналом, через який травматичний досвід клієнта проникає у внутрішній світ фахівця. Психолог не може бути ефективним, не відкриваючись досвіду іншого, але відкриваючись він стає вразливим. Якості, які роблять його придатним до професії, є водночас тими, що його виснажують. Це не побічний дефект професійної діяльності, а її структурна особливість, закладена у самій природі допомагаючого фаху.

Деструктивний полюс парадоксальної емпатійної ролі добре описаний у міжнародній літературі через низку суміжних, але концептуально відмінних конструктів. Поняття вікарної (опосередкованої) травматизації, введене для позначення кумулятивної трансформації когнітивних схем фахівця внаслідок емпатичного залучення до травматичних історій клієнтів, фіксує поступову зміну уявлень про безпеку, довіру та сенс. Споріднене поняття виснаження співчуття описує вичерпання власне емпатичної здатності за умов тривалої турботи. Сюди ж долучається вторинний травматичний стрес із симптоматикою, близькою до посттравматичного стресового розладу, а також концепт моральної травми. Спільним для цих конструктів є те, що шляхом їх виникнення слугує саме емпатія те, що в інших обставинах є чеснотою фахівця.

Проте було б суттєвим спрощенням звести парадоксальної ролі емпатії лише до його деструктивного боку. Емпіричні дані свідчать, що

психологи нерідко демонструють вищі, а не нижчі показники резильєнтності порівняно із загальними вибірками, що зазнали подібного впливу. Це вказує на захисний ефект професійної підготовки та рефлексивної компетентності навіть в умовах так званої паралельної експозиції, коли фахівець і клієнт перебувають в одному стресовому полі. Конструктивний полюс парадоксальної ролі полягає в тому, що емпатичний резонанс із досвідом іншого може бути не лише виснажливим, а й таким, що породжує сенс: відчуття власної причетності, значущості зробленого, належності до спільноти. Психометрично резильєнтність позитивно корелює з оптимізмом, самоефективністю та задоволеністю життям і негативно з депресією й тривогою; для українських вибірок ця закономірність також потребує систематичної перевірки за валідованими інструментами на кшталт Шкали резильєнтності Коннора–Девідсона [4] чи Короткої шкали резильєнтності [5].

Ключове теоретичне питання, формулюється не як «шкідлива емпатія чи корисна», а як питання про опосередковані чинники, що визначають, у який бік розгорнеться парадокс. На основі аналізу літератури можна виокремити принаймні три такі чинники. Перший рефлексивна практика, здатність фахівця створювати проміжок між емпатичним стимулом і власною реакцією; саме ця відстань, а не відсутність емпатії, є серцевиною професійної резильєнтності. Другий асертивність як уміння встановлювати й утримувати професійні межі, без яких емпатична залученість стає необмеженою. Третій наявність утримувального середовища (супервізія, інтервізія, особиста терапія), у якому емпатично засвоєний важкий матеріал може бути опрацьований, а не накопичений. За відсутності цих чинників емпатія тяжіє до виснаження; за їх наявності лишається ресурсом.

Слід наголосити на одній концептуальній засторозі. Поширене в пострадянській професійній культурі ототожнення резильєнтності з емоційним самовладанням, зі здатністю «не відчувати», є, на наш погляд, хибним і навіть небезпечним. Придушення емоцій радше пов'язане зі зниженою довгостроковою адаптивністю, аніж із резильєнтністю. Тому стратегія управління парадоксом емпатії не може полягати у згортанні емпатичної здатності це знищило б фахівця як професіонала. Вона має полягати у розвитку тих опосередковувальних структур, які дозволяють емпатії залишатися відкритою, не стаючи руйнівною.

З викладеного випливає кілька висновків, що мають значення для організації фахової підтримки психологів. По-перше, парадоксальну роль емпатії доцільно розглядати як самостійну теоретичну рамку, що пояснює, чому професійна резильєнтність не зводиться до особистісної.

По-друге, у системах підтримки емпатію не варто трактувати ані як беззастережний захисний чинник, ані як суто фактор ризику її вплив є нелінійним і опосередкованим. По-третє, профілактична робота має фокусуватися не на «зменшенні» емпатії, а на зміцненні рефлексії, асертивності та утримувального середовища. Перспективу подальших досліджень вбачаємо в емпіричній верифікації запропонованої моделі на вибірці українських психологів зокрема у перевірці опосередковувальної ролі рефлексивної практики й асертивності у зв'язку між емпатичною залученістю та показниками вигорання й вторинного травматичного стресу.

Література:

1. Лазос Г. П. Резильєнтність: концептуалізація понять, огляд сучасних досліджень. *Актуальні проблеми психології. Консультативна психологія і психотерапія*. 2018. Т. 3, вип. 14. С. 26–64.
2. Односталко О. С., Кіреєва З. О., Бірон Б. В. Психометричний аналіз адаптованої версії Шкали резильєнтності CD-RISC-10. *Габітус*. 2020. Вип. 14. С. 110–117. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.14.17>
3. Гудир-Наумова Д. Р. Розробка та валідизація методики оцінки стресу і психологічного відновлення: досвід українських громадян у контексті війни. *Mental Health: Global Challenges Journal*. 2024. № 2(8). С. 28–36. DOI: <https://doi.org/10.48020/mppj.2024.02.02>
4. Романчук О. В. Витривалість у резильєнтності. Як берегти і плекати психологічну стійкість в умовах тривалої війни. *Український інститут когнітивно-поведінкової терапії*. 2023. URL: <https://i-cbt.org.ua/resilience-endurance/> (дата звернення: 18.05.2026).
5. Чернобровкін В., Морозова О. Аналіз сучасних підходів до розвитку і посилення резильєнс особистості. *Технології розвитку інтелекту*. 2021. Т. 5, № 1(22). DOI: <https://doi.org/10.31108/3.2021.5.1.11>
6. Figley C. R. Compassion Fatigue: Coping with Secondary Traumatic Stress Disorder in Those Who Treat the Traumatized. New York : Brunner/Mazel, 1995. 268 p.
7. McCann I. L., Pearlman L. A. Vicarious traumatization: A framework for understanding the psychological effects of working with victims. *Journal of Traumatic Stress*. 1990. Vol. 3, No. 1. P. 131–149.
8. Connor K. M., Davidson J. R. T. Development of a new resilience scale: The Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC). *Depression and Anxiety*. 2003. Vol. 18, No. 2. P. 76–82.